

МОДЕЛИ ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА СТОКИТЕ В ПРЕДПРИЯТИЯТА С ТЪРГОВСКА ДЕЙНОСТ

Боряна Великова Симеонова

Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов

Катедра „Счетоводна отчетност“

e-mail: simeonova.b@mail.bg

Резюме: Оценяването на стоките в предприятията с търговска дейност е една от най-важните задачи. Правилното първоначално, текущо и последващо оценяване на стоките е от съществено значение за вземането на адекватни счетоводни и управленски решения.

Оценяването на стоките се регламентира от СС 2 *Отчитане на стоково-материалните запаси* (2016). Той определя реда за оценяване и счетоводно отчитане на стоково-материалните запаси в съответствие с модела на историческата цена (доставната стойност). Историческата цена на стоките може да е цената на придобиване, себестойността и справедливата цена. За оценяване на стоките при тяхното изписване се предлагат два модела – за текущо и периодично прилагане на методите за отписване. Стоковите запаси се показват в баланса по модела на нетната реализируема стойност.

Най-често срещаните проблеми при отчитането на стоките са свързани с оценяването им при придобиване, продажба, изписване и обезценка. От правилното извършване на оценяването зависи и коректният финансов резултат на предприятието. Разработените практически примери обосновават избора на конкретни подходи, методи и модели за оценка на стоките в предприятията с търговска дейност.

Ключови думи: стоки, първоначално оценяване, историческа цена, текущо оценяване, последващо оценяване.

JEL: M41.

MODELS FOR VALUATION OF GOODS IN ENTERPRISES WITH COMMERCIAL ACTIVITY

Boryana Velikova Simeonova

D. A. Tsenov Academy of Economics – Svishtov

Department of Accounting

e-mail: simeonova.b@mail.bg

Abstract: The valuation of goods in commercial enterprises is one of the most important tasks. Proper initial, current and subsequent valuation of goods is essential for making adequate accounting and management decisions.

The valuation of goods is regulated by AS 2 *Accounting for inventories*. It determines the procedure for valuation and accounting for inventories in accordance with the historical price (delivery value) model. The historical price of goods can be the acquisition price, the cost price and the fair price. Two models are proposed for the evaluation of goods when they are written off - for current and periodic application of write-off methods. Inventories are shown in the balance sheet according to the net realizable value model.

The most common problems in accounting for goods are related to their valuation in acquisition, sale, write-off and impairment. The correct financial result of the enterprise also

depends on the correct performance of the assessment. The developed practical examples justify the choice of specific approaches, methods and models for valuation of goods in commercial enterprises.

Key words: goods, initial valuation, historical price, current valuation, ex-post valuation.

JEL: M41.

Въведение

Оценяването е свързано с процеса на определяне на паричните суми, с които активите, пасивите и свързаните с тях приходи и разходи се признават във финансовите отчети. Това изисква избор на конкретна база за оценяване. Като възможни **оценъчни бази** в *Концептуалната рамка за финансово отчитане* от 2018 г. се посочват историческата цена и текущата стойност. **Историческата цена** предоставя информация в парично измерение за активите, пасивите и свързаните с тях приходи и разходи, като се основава на информация, получена поне частично от цената на сделката или от друго събитие, което ги е породило. **Текущата стойност** използва актуализирана информация, която отразява условията към датата на оценяване. Съгласно приложимите счетоводни стандарти като база за оценяване на стоките при придобиването им се използва историческата цена (доставната стойност).

Обект на изследване в настоящата разработка са стоките в предприятията с търговска дейност. **Предмет** на изучаване е оценяването на стоките в предприятията с търговска дейност.

Целта на научната статия е да се изследват моделите за първоначално, текущо и последващо оценяване на стоките и открояване на особеностите им в търговските предприятия. Така дефинираната цел е свързана с изпълнение на следните изследователски **задачи**:

1. Изследване прилагането на модела на историческата цена при първоначалното оценяване на стоките в съответствие с приложимите счетоводни стандарти;
2. Дефиниране на два модела – за текущо и периодично прилагане на конкретните методи за отписване на стоките при текущото им оценяване;
3. Характеризиране прилагането на модела на нетната реализируема стойност при последващото оценяване на стоките.

1. Първоначално оценяване на стоките

Стоково-материалните запаси се оценяват в съответствие с модела на **историческата цена**. Тя е най-често използваната мерна база в практиката. Историческата цена на стоките се определя въз основа на тяхната дос-

тавна стойност, т.е. стойността, по която е придобита цялата доставена партида. В зависимост от начина на доставяне ролята на историческа цена изпълняват: *цената на придобиване, себестойността и справедливата цена.*

Доставната стойност на стоково-материалните запаси е сумата от всички разходи по закупуването, преработката и други разходи във връзка с доставяне на стоково-материалните запаси до сегашното им местоположение и състояние.

Разходите по закупуването формират *цената на придобиване* (вж. табл. 1). Те включват разходите за покупката, разходите по доставката и други разходи за привеждане на стоките в готов за тяхното използване вид. Към *разходите за покупката* се отнасят: покупната цена; вносните мита и митнически такси; невъзстановимите данъци и акцизи. Търговските отстъпки, рабати и други подобни отбивки се приспадат при определяне на разходите по закупуване.

Разходите по доставката са свързани с превози; товарни и разтоварни операции; монтаж и пробна експлоатация. *Не се включват* в разходите по закупуване: складовите разходи за съхраняване на стоките; административните разходи и финансовите разходи. Тези разходи се отчитат като текущи разходи за периода, през който са извършени.

Таблица 1

Формиране цената на придобиване на закупените стоковите запаси

Разходи по закупуване на стоковите запаси	Да	Не
Покупна цена	x	
Отстъпки и рабати от покупната цена		x
Неустойка за просрочено плащане		x
Пътни разходи на персонала по снабдяване		x
ДДС (когато предприятието е регистрирано по ЗДДС)		x
ДДС (когато предприятието не е регистрирано по ЗДДС)	x	
Данъци и такси за прехвърляне на собствеността върху актива	x	
Невъзстановими данъци и акцизи	x	
Мита и митнически такси	x	
Транспортни разходи	x	
Разходи по доставката чрез външен транспорт	x	
Транспортна застраховка	x	
Наемни такси за престой в междинни складове извън предприятието	x	
Вътрешен транспорт между складовете на предприятието		x
Разходи за свързана документация (сертификат за качество)	x	
Комисиони на брокери и търговци във връзка с доставката	x	
Разходи за съхранение на стоки в складове на предприятието		x

Пример за определяне цената на придобиване на доставените стоки:

В търговско предприятие „Нове” ООД съгласно фактури са доставени следните стоки:

- плат „Ясен” – 800 м х 37,50 лв.;
- плат „Мила” – 400 м х 27,50 лв.

Във фактурата е включен отделно 20 на сто данък върху добавената стойност.

За превоза на стоките са изплатени от разплащателната сметка 2 100 лв., които се разпределят пропорционално на количествата превозени стоки. Платежно нареждане за кредитен превод.

Стоките са заприходени в склада. Стокова разписка.

1. Дебит с/ка <i>Доставки</i>	41 000	
ан. с/ка Доставка на плат „Ясен“ – 800 м х 37,50 лв. = 30 000 лв.	30 000	
ан. с/ка Доставка на плат „Мила“ – 400 м х 27,50 лв. = 11 000 лв.	11 000	
Дебит с/ка <i>Начислен данък за покупките</i>	8 200	
Кредит с/ка <i>Доставчици</i>		49 200
- за доставените стоки съгласно фактури.		
2. Дебит с/ка <i>Доставки</i>	2 100	
ан. с/ка Доставка на плат „Ясен“ –	1 400	
ан. с/ка Доставка на плат „Мила“ –	700	
Кредит с/ка <i>Разплащателна сметка в левове</i>		2 100
- за изплатените транспортни разходи.		
3. Дебит с/ка <i>Стоки</i>	43 100	
ан. с/ка Плат „Ясен“ – 800 м х 39,25 лв. = 31 400 лв.	31 400	
ан. с/ка Плат „Мила“ – 400 м х 29,25 лв. = 11 700 лв.	11 700	
Кредит с/ка <i>Доставки</i>		43 100
ан. с/ка Доставка на плат „Ясен“ –	31 400	
ан. с/ка Доставка на плат „Мила“ –	11 700	
- за заприходените стоки в склада.		

2. Текущо оценяване на стоките

Основните трудности при оценяването на стоките при тяхното потребление са породени от факта, че едни и същи стоки се придобиват по различни цени при всяка отделна доставка. Тези различия са най-значителни в условията на инфлация. Различните цени на придобиване на стоките налагат използването на съответни методи за оценяване на тяхното потребление. Съгласно СС 2 *Отчитане на стоково-материалните запаси*

предприятията могат да прилагат *два подхода* за оценка разхода на стоково-материалните запаси: *препоръчителен* подход и *допустим алтернативен* подход.

Съобразно *препоръчителния подход* са възможни *три метода*. Първият метод е *методът на конкретно определената стойност*. Този метод се използва, когато потреблението на стоково-материалните запаси засяга конкретни партии производства, проекти или клиенти. Когато стоките запаси не са взаимозаменяеми и са свързани с конкретни проекти или клиенти, е необходимо да се отписват по метода на конкретно определената стойност, като се извършва конкретна идентификация на разходите. Т.е. конкретни разходи се свързват с конкретно определени стоки. Методът се прилага и за стоки с ниска обращаемост или предназначени за конкретни поръчки. Ето защо и доставките се съобразяват с нуждите на всяка отделна поръчка. При голям асортимент от стоки конкретната идентификация на разходите е неуместна, дори и когато стоките са взаимозаменяеми.

Когато използването на метода на конкретно определената стойност не е възможно, според *препоръчителния* подход, регламентиран от счетоводното законодателство, предприятието може да избере метода „първа входяща – първа изходяща стойност” или метода „средно претеглена стойност” (СС 2 Отчитане на стоково-материалните запаси, 2016). *Методът „първа входяща – първа изходяща стойност”* е известен и като метод FIFO („first in – first out”). Същността на този метод се състои в това, че стоките, които са закупени първи, се изписват първи при продажба или други намаления. Оставащите в края на отчетния период стоки са тези, които са закупени последни, т.е. изписват се по реда на придобиването им. Използването на този метод позволява, приходите от продажбите на стоките да се съпоставят с разходите, направени за придобиването им по реда, по който са възникнали. Счита се, че методът FIFO най-добре представя връзката между резултатите от продажбите и разходите за придобиване на съответните стоки.

Методът „средно претеглена стойност” се прилага за всеки конкретен вид стока. Средно претеглената стойност е равна на сбора от средно претеглената стойност на наличните сходни стоки в началото на периода и стойността на сходните, закупени през периода стоки, който сбор се разделя на количеството на сходните стоки – носители на тази стойност. Средно претеглената стойност може да се изчислява периодично или след всяко постъпление. Целта на метода е да се постигне приблизително актуална стойност на разхода във всеки конкретен момент. Методът на средно претеглената стойност е най-познатият и широко прилаган в практиката оценъчен метод. Известни са *три* негови *варианта* (Трифонов, 1999, с. 181) в зависимост от начина на изчисляване на средно претеглената цена, които не се споменават в българското счетоводно законодателство:

- средно претеглена стойност общо за всички стоки през отчетния период – налични в запас и доставени през периода;
- средно претеглена стойност на доставените стоки през отчетния период;
- средно претеглена стойност след всяка доставка на стоки през отчетния период.

Същността на метода на средно претеглената цена е най-пълно изяснена в нашата счетоводна литература от годините на плановата икономика. Според Трифонов (1999, с. 184) „причината е, че от всички известни в счетоводната счетоводна наука методи за оценка на изразходваните материални запаси по тяхната фактическа доставна себестойност, единствено този метод се познава и прилага у нас.” Не се създават условия за стимулиране изучаването и прилагането на останалите методи за изписване на стоки. В условията на ръчна обработка на счетоводната информация методът на средно претеглената стойност се прилага с най-голяма лекота.

Когато липсват условия за прилагане на посочените чрез препоръчителния подход методи, се използва *методът „последна входяща – първа изходяща стойност”*. Този метод е известен още като метод LIFO (“last in – first out”), който е приложим съобразно допустимия алтернативен подход. При този метод стоките, които са закупени последни, се изписват първи. Оставащите в края на отчетния период стоки са тези, които са придобити първи, т.е. стоките се изписват по ред, обратен на реда на тяхната доставка. Методът не може да се прилага съгласно разпоредбите на МСС 2 *Материални запаси* (2008).

Предлагат се *два модела* за прилагане на методите за отписване на стоките (Дамянов, 2005, с. 101):

- Модел на *текущо прилагане* на методите за отписване на стоките (Permanente Methode);
- Модел на *периодично прилагане* на методите за отписване на стоките (Perioden Methode).

Според Динев (1996, с. 181) съществуват *две системи* за отчитане на стоките:

- Система за *постоянно* счетоводно *отчитане* на стоките;
- Система за *периодично* счетоводно *отчитане* на стоките.

Методът средно претеглена стойност най-често се прилага в практиката във варианта периодично, общо отчитане. Периодичното прилагане на метода средно претеглена стойност еднократно (общо) в края на отчетния период е подходящо за малките предприятия, при които номенклатурата на стоковите запаси не е голяма. При този начин на отчитане потреблението на стоковите запаси се изхожда от аналитичните сметки за всеки отделен запас. В тях през отчетния период се записват постъпленията, а употребата се определя въз основа на първичните счетоводни документи през цялата година или чрез инвентаризация в края на отчетния период за

установяване на крайните наличности в натурални измерители за всеки отделен вид стоков запас.

Възможно е, през отчетния период в отделните аналитични сметки по видове стокови запаси да се отразяват в хронологичен ред постъпленията, а в края на отчетния период чрез инвентаризация да се установят наличните количества. След това се установява потреблението на стокови запаси в натурални измерители и стойност като разлика между общите постъпления, включително началния остатък и установените количества при инвентаризацията.

Пример: *Предприятие разполага със следните количества от Стока „А“:*

Остатък на 01.01. 80 бр. x 20 лв. = 1 600 лв.
 Приход на 06.01. 20 бр. x 40 лв. = 800 лв.
 Приход на 24.02. 40 бр. x 100 лв. = 4 000 лв.
 Приход на 01.04. 100 бр. x 60 лв. = 6 000 лв.
 Приход на 30.05. 10 бр. x 80 лв. = 800 лв.
Общо: 250 бр. за 13 200 лв.

Средно претеглена стойност за периода = $\frac{13\,200 \text{ лв.}}{250 \text{ бр.}} = 52,80 \text{ лв.}$

Остатък в края на периода = 50 бр. x 52,80 лв. = 2 640 лв.
Разход на стока „А“ = 13 200 лв. – 2 640 лв. = 10 560 лв.
 (200 бр. x 52,80 лв. = 10 560 лв.)

Сметка Стоки
аналитична сметка Стока „А“

№	Основание	Мяр-ка	Ед. цена	Приход		Разход	
				количество	стойност	количество	стойност
0.	Остатък 01.01.	бр.	20,00	80	1 600		
1.	Приход 06.01.	бр.	40,00	20	800		
2.	Приход 24.02.	бр.	100,00	40	4 000		
3.	Приход 01.04.	бр.	60,00	100	6 000		
4.	Приход 30.05.	бр.	80,00	10	800		
	Всичко:	бр.		250	13 200		
5.	Остатък 31.12.	бр.	52,80	50	2 640		
6.	Разход	бр.	52,80			200	10 560

МСС 2 *Материални запаси* (2008) предписва и **два способа за оценка** на себестойността на материалните запаси – *метода на стандартната себестойност* за разходите и *методът „цени на дребно“*. Те могат да се използват за удобство, ако резултатите се приближават до себестойността. **Стандартната себестойност** взима предвид нормалните нива на мате-

риали и доставки, труда, ефикасността и използването на капацитета. Те се преразглеждат редовно и ако е необходимо, се преизчисляват съобразно новите условия.

Методът „цени на дребно” е подходящ за използване в търговията на дребно за оценяване на голям брой бързооборотни позиции от стокови запаси, които имат еднакви надценки и за които е неуместно използването на други методи. Себестойността на стоковите запаси се определя, като продажната цена на запасите се намалява с подходящия процент на брутната надценка. Използваният процент следва да взема предвид запасите, чиито цени са намалени под началната продажна цена. Често за всяка група стоки на дребно се използва осреднен процент.

Пример за прилагане на метода „цени на дребно“:

Предприятие „X” продава стока „A” с цена на дребно 40 лв./бр., като е предвидено, тази цена да гарантира 20 на сто брутна печалба. През периода са доставени 200 бр. от стока „A”, които са изцяло продадени. Да се определят себестойността и надценката на доставяната стока.

Цената на дребно се формира от себестойността и брутната печалба. Ако относителният дял на брутната печалба е 20 на сто, то дялът на себестойността е 80 на сто.

*Себестойност на стока „A” = 200 бр. * 40 лв. * 80 % = 6 400 лв.*

Брутна печалба = 8 000 лв. – 6 400 лв. = 1 600 лв.

*Надценката е $1\,600/6\,400 * 100 = 25\%$*

Тази надценка позволява на предприятието да покрие разходите за търговската дейност и да реализира предвидената брутна печалба от 20 на сто.

Изборът на метод за разход на стокови запаси представлява елемент от счетоводната политика на предприятието. Съгласно Закона за счетоводството (2015) методът не следва да се променя в рамките на отчетната година. Чрез прилагане методите на сравнителния анализ могат да се направят няколко извода:

При нарастване на доставните цени на стоките, чрез метода „първа входяща – първа изходяща стойност”, продадените стоки се отписват по по-ниска отчетна стойност, което води до по-висок финансов резултат от продажбите и по-висока стойност на наличния сток в края на отчетния период. При намаление на цените се наблюдава обратната тенденция.

Ако се приложи методът „последна входяща – първа изходяща стойност”, стоките при продажбата им се отписват по по-висока отчетна стойност. Това оказва влияние не само върху формиране на по-малък финансов резултат, но и по-ниска стойност на оставащите в края на отчетния период стоки. При нарастване доставните цени на стоките, което се наблюдава в условията на инфлация, предприятията, прилагащи метода „първа входяща – първа изходяща стойност”, при равни други условия ще имат по-висока печалба, което води до заплащане на по-високи данъци. По-високите данъ-

ци оказват неблагоприятно влияние върху паричните потоци на предприятието, водят до формиране на отрицателни парични потоци.

Следователно допълнителните парични средства, които предприятието е използвало за погасяване на данъчните си задължения към държавата, не е възможно да се инвестират отново в дейността му. При наличието на инфлация по-голяма от обичайната методът „последна входяща – първа изходяща стойност” води до формиране на по-нисък финансов резултат, което намалява начисления данък върху печалбата. Постига се икономия на данък или „данъчна ваканция“. Затова се счита, че методът LIFO е инфлационно ориентиран.

Избраният метод за оценяване потреблението на стоките не може да се променя в рамките на една отчетна година и се оповестява при представяне на счетоводната политика на предприятието в годишния финансов отчет. Препоръчва се, един и същ метод да се прилага последователно и системно в рамките на няколко последователни отчетни периода. Има и някои изключения от това правило. Те се отнасят за промяна в дейността на предприятието или промени в действащата нормативна уредба. Системното и последователно прилагане на избрания метод намира израз в изискванията на принципа за запазване при възможност на счетоводната политика от предходния отчетен период. Това се прави с цел постигане на съпоставимост на счетоводните данни през отделни отчетни периоди.

Методите за оценяване на стоките заемат съществено място за предприятията, извършващи сделки със стоки както в страната, така и в чужбина. Прилагането на тези методи оказва влияние и върху показателите за анализ на дейността на предприятието. Изборът на метод за оценяване на стоките стои в основата при определяне на финансовия резултат от продажбата на стоки, на показателите за обръщаемост на стоковите запаси и възвръщаемостта на инвестициите. С тяхна помощ се придобива представа и за текущата ликвидност на предприятието.

Изборът на подход, метод и модел за текущо оценяване на стоките се обуславя от следните фактори:

1. Целите, които си поставя предприятието – да спести данъци или да реализира по-висока печалба;
2. Тенденциите в промените на цените;
3. Обръщаемостта на стоковите запаси;
4. Обемът и структурата на запасите.

3. Последващо оценяване на стоките

В съответствие с приложимите счетоводни стандарти стоките следва да се представят в счетоводния баланс по по-ниската от доставната и нетната им реализируема стойност.

Ето защо в края на отчетния период е необходимо да се извърши съпоставка между двете стойностни оценки. *Нетната реализируема стойност* е предполагаемата продажна цена в нормалния ход на стопанската дейност, намалена с разходите, необходими за осъществяване на продажбата. В случай че отчетната (доставната) стойност е по-висока от нетната реализируема стойност, тя се намалява до размера на нетната реализируема стойност. Обезценка на стоките се извършва, когато са налице следните условия:

- стоките са залежали, повредени, морално остарели;
- наличие на значителен спад в продажната им цена;
- чувствително увеличаване на разходите за продажба.

В зависимост от времето на извършване обезценката на стоките може да бъде текуща, сезонна и годишна (Петров & др., 1993, с. 54).

За обезценка на стоките се съставят следните счетоводни статии:

1. Дебит с/ка *Разходи от последващи оценки на активи*

Кредит с/ка *Стоки*

- за обезценката на стоките.

2. Дебит с/ка *Разходи за основна търговска дейност*

Кредит с/ка *Разходи от последващи оценки на активи*

- за отнасяне на разходите по функционално предназначение.

Възможен е и друг вариант за отчитане обезценката на стоките (Национални счетоводни стандарти, 2016, с. 78) с използване на сметка *Обезценки на материални запаси*:

1. Дебит с/ка *Разходи от обезценки на материални запаси*

Кредит с/ка *Обезценки на материални запаси*

- за обезценката на стоките.

2. Дебит с/ка *Печалби и загуби от текущата година*

Кредит с/ка *Разходи от обезценки на материални запаси*

- за отнасяне на разходите от обезценки като загуба.

3. Дебит с/ка *Приходи от продажби на стоки*

Дебит с/ка *Обезценки на материални запаси*

Кредит с/ка *Стоки*

- за отписване на продадените обезценени стоки.

В случай че условията, довели до снижаване стойността вече не са налице, се предприема увеличение, но не по-голямо от стойността, която са имали стоките преди намалението.

1. Дебит с/ка *Стоки*

Кредит с/ка *Други приходи от дейността*

- за възстановяване на загубата от обезценка на стоките.

2. Дебит с/ка *Други приходи от дейността*

Кредит с/ка *Печалби и загуби от текущата година*

- за отнасяне на приходите от преценка като печалба.

При втория вариант за отчитане преоценката на стоките се съставят следните счетоводни статии:

1. Дебит с/ка *Обезценки на материални запаси*

Кредит с/ка *Приходи от преоценки на материални запаси*

- за преоценка на стоките в посока увеличение.

2. Дебит с/ка *Приходи от преоценки на материални запаси*

Кредит с/ка *Печалби и загуби от текущата година*

- за отнасяне на приходите от преоценка като печалба.

Колко такива преоценки ще се направят през отчетния период, се определя от ръководството на предприятието. В основата на това изискване стои принципът на предпазливостта, съобразно който с цел формиране на действителен финансов резултат се изисква оценяване и отчитане на предполагаемите рискове и очакваните евентуални загуби.

За последващо оценяване на стоките по модела на нетната реализируема стойност могат да се приложат *три подхода*:

- *индивидуален* подход – за всеки отделен вид стоки;
- *групов* подход – за групи от сходни или свързани стоки;
- *общ* подход – за всички стоки.

При тези три подхода общата балансова стойност на стоките е различна. Препоръчва се прилагането на индивидуалния подход, при който се получава най-ниска обща балансова стойност на стоките и най-голяма загуба от обезценка.

Заключение

Оценяването на стоките е сложен и дълъг процес, изискващ много добри познания и висока квалификация. Изследването на особеностите при оценяване на стоките в предприятията с търговска дейност дава основание да се направят следните *изводи*:

Първо. Стоките, които се доставят в търговските обекти, се оценяват първоначално по модела на историческата цена, която най-често е цената на придобиване.

Второ. При текущото оценяване на стоките са възможни два модела – за текущо и периодично прилагане на методите за изписване на стоките. В практиката най-често се прилага методът средно претеглена стойност по модела за периодично, общо отчитане. Методът е подходящ, когато стоките са еднородни и разликата в пазарната цена по отделните доставки не е голяма. Средно претеглената стойност се установява най-лесно и дава най-малки отклонения в оценките на отписаните стоки и тези, които остават в наличност.

Трето. Последващото оценяване на стоките се извършва по модела на нетната реализируема стойност, като се прилага индивидуален подход за всеки конкретен вид стокови запаси.

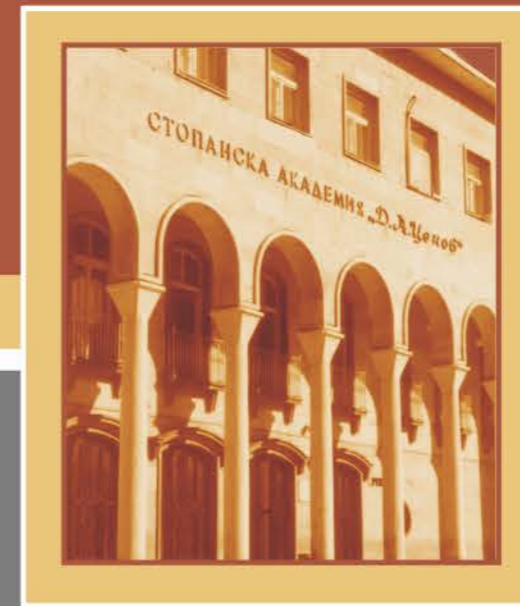
Използвани източници

- Дамянов, Д. (2005). *Финансово счетоводство*. Свищов: АИ „Ценов”.
- Динев, Д. (1996). *Финансово счетоводство*. Ч. 2. София: DDC.
- Закон за счетоводството. (2015, декември 8). *Държавен вестник*, 95, 18-35.
- МСС 2 Материални запаси. (2008, ноември 29). *Официален вестник на Европейския съюз*, L 320, 22-26.
- Национални счетоводни стандарти* (2016). София: Български законник.
- Петров, Л. & др. (1993). *Счетоводство*. София: Век 22.
- СС 2 Отчитане на стоково-материалните запаси (2016, януари 12). *Държавен вестник*, 3, 119-135.
- Трифонов, Т. (1999). *Финансово счетоводство*. София: Тракия-М.

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“ - СВИЦОВ

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ
НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
НА ДОКТОРАНТИ

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ
НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ
НА ДОКТОРАНТИ



Том XIV, 2021

Книга 17

Том XIV, 2021 г.
Книга 17

Академично издателство
„ЦЕНОВ“ - Свищов

РЕДАКЦИОНЕН СЪВЕТ:

Доц. д-р Красимира Славева – главен редактор
Доц. д-р Марина Николова – зам. главен редактор
Доц. д-р Пепа Стойкова
Доц. д-р Ваня Григорова
Доц. д-р Христо Сирашки
Доц. д-р Петранка Мидова
Доц. д-р Николай Нинов
Доц. д-р Людмил Несторов

Екип за техническо обслужване:

Анка Танева – стилев редактор
Ст. преп. Иванка Борисова – превод и редакция
на английски език
Янислава Александрова – технически секретар

СЪДЪРЖАНИЕ

Студии

Андрей Антонов Йорданов ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ВЪВЕЖДАНЕТО НА ГЪВКАВО УПРАВЛЕНИЕ В ПРОЕКТНИ ЕКИПИ.....	5
Анна Димитрова Димитрова СТРУКТУРНИ ТРАНСФОРМАЦИИ НА ПРЕКИТЕ ЧУЖДЕСТРАННИ И ВЪТРЕШНИ ИНВЕСТИЦИОННИ ПОТОЦИ В БЪЛГАРИЯ (2010 – 2020).....	24
Беатрис Венциславова Любенова СТРЕС ТЕСТОВЕТЕ КАТО ИНТЕГРАЛЕН ПОДХОД ЗА КОМПЛЕКСНА ОЦЕНКА НА УПРАВЛЕНИЕТО НА РИСКА, КАЧЕСТВОТО НА АКТИВИТЕ И УСТОЙЧИВОСТТА НА БАНКИТЕ	49
Даниел Сергеев Тунчев ПЪРВИЧНИ И ВТОРИЧНИ ФАКТОРИ ЗА ФОРМИРАНЕ ЦЕНАТА НА ПЕТРОЛА – ИКОНОМИЧЕСКИ РАКУРСИ И ГЕОПОЛИТИЧЕСКИ АСПЕКТИ	81
Диана Руменова Христова КАРИЕРНОТО РАЗВИТИЕ ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА СЛУЖИТЕЛИТЕ И РАБОТОДАТЕЛИТЕ	103
Елена Валериева Вълчева АНАЛИЗ НА ТОВАРНИЯ АВТОМОБИЛЕН ТРАНСПОРТ В БЪЛГАРИЯ	118
Елена Димитрова Ташкова КОНЦЕПТУАЛНА РАМКА ЗА ДИГИТАЛНА ТРАНСФОРМАЦИЯ НА ИКОНОМИКАТА.....	137
Калоян Драгомиров Паргов ИСТОРИЧЕСКИ АНАЛИЗ И ОЦЕНКА НА ЕНЕРГИЙНАТА ПОЛИТИКА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ В НАЧАЛОТО НА ХХІ ВЕК	163
Николай Кирилов Калистратов МЕТОДИЧЕСКИ АСПЕКТИ НА РЕВИЗИОННИЯ АКТ И ОТЧИТАНЕ НА ФУНКЦИИТЕ И ВЛИЯНИЕТО МУ ВЪРХУ ИКОНОМИКАТА В СЯНКА В БЪЛГАРИЯ	192
Стелиян Богданов Стефанов ПОТРЕБНОСТ ОТ ПРОМЕНИ В ДАНЪЧНАТА ПОЛИТИКА НА БЪЛГАРИЯ.....	217

Юлиан Христов Войнов
ПРЕДПОСТАВКИ И ТЕОРЕТИЧНИ ОСНОВИ ЗА РАЗВИТИЕ НА
ИНСТРУМЕНТАРИУМА ЗА СТРЕС ТЕСТ НА ПУБЛИЧНИТЕ ФИНАНСИ 234

Yaakov Itach
THE IMPACT OF FINANCIAL EDUCATION PROGRAMMES
IN ISRAEL AND THE FAMILY DISCUSSION ON FINANCIAL
MATTERS ON THE BEHAVIOUR OF YOUTH..... 260

Статии

Борислав Петров Лазаров
ТЕНДЕНЦИИ В ИНТЕНЗИВНОСТТА НА АВТОМОБИЛНОТО ДВИЖЕНИЕ
В СЕВЕРНА БЪЛГАРИЯ КАТО ФАКТОР ЗА ИКОНОМИЧЕСКА
ОБОСНОВКА НА РАЗВИТИЕТО НА TEN-T 289

Боряна Великова Симеонова
МОДЕЛИ ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА СТОКИТЕ В ПРЕДПРИЯТИЯТА
С ТЪРГОВСКА ДЕЙНОСТ 303

Боян Димитров Вранчев
ЕФЕКТИВНОСТ НА ПРОЕКТНИТЕ ЕКИПИ 315

Ваня Владимирова Галчева
АНАЛИЗ НА АВТОМОБИЛНИТЕ ПРЕДСТАВИТЕЛСТВА
В БЪЛГАРИЯ 332

Вахан Ахаси Бохосян
МОРАЛЕН РИСК И ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА КОНФЛИКТА
“ПРИНЦИПАЛ-АГЕНТ“ В ЗАСТРАХОВАНЕТО 343

Галя Колева Монева
ГЕНЕЗИС И ЕВОЛЮЦИЯ НА РЕВЕНЮ МЕНИДЖМЪНТА
НА РЕСТОРАНТЪОРСКИЯ БИЗНЕС..... 356

Георги Стоилов Анев
БИЗНЕС МОДЕЛИ И ПОДХОДИ ЗА ГЕНЕРИРАНЕ НА ПРИХОДИ
В ЕЛЕКТРОННАТА ТЪРГОВИЯ 373

Даниел Генчев Данчев
НОВИ ПОЛИТИКИ И ПЕРСПЕКТИВИ ПРЕД МАЛКИТЕ И СРЕДНИ
ПРЕДПРИЯТИЯ В БЪЛГАРИЯ 390

Даниела Стойчева Сачарова
КОНЦЕНТРАЦИЯ НА БЪЛГАРСКИТЕ
ОБЩОЗАСТРАХОВАТЕЛНИ КОМПАНИИ В СЕКТОРА
НА ОБЩЕСТВЕНИТЕ ПОРЪЧКИ 402

Димитър Сергеев Димитров БАЛКАНСКИЯТ ГЕОПОЛИТИЧЕСКИ ВЪЗЕЛ И БЪЛГАРСКИЯТ ТУРИЗЪМ.....	412
Кармен Димитров Вранчев НИЪРШОРИНГЪТ КАТО СТРАТЕГИЯ ЗА ПРИВЛИЧАНЕ НА ПРЕКИ ЧУЖДЕСТРАННИ ИНВЕСТИЦИИ В БЪЛГАРИЯ.....	422
Катя Симеонова Иванова ФИНАНСОВИ АСПЕКТИ ПРИ УПРАВЛЕНИЕ НА ЧОВЕШКИТЕ РЕСУРСИ В УСЛОВИЯТА НА COVID-19	436
Кузман Илиев Илиев ПАРИЧНАТА ДИНАМИКА КАТО ФАКТОР НА ГЕНЕРАЛНОТО РАВНОВЕСИЕ В ИКОНОМИКАТА И ИКОНОМИЧЕСКИЯ ЦИКЪЛ – КОНЦЕПТУАЛНИ И МЕТОДОЛОГИЧЕСКИ АСПЕКТИ	450
Магдалена Славе Андоновска ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАЗВИТИЕ НА МЕДИЙНИЯ ПЛУРАЛИЗЪМ В РЕПУБЛИКА С. МАКЕДОНИЯ	466
Мария Александрова Велкова УПРАВЛЕНИЕ НА КОНФЛИКТИ В МУЛТИКУЛТУРНИ ОРГАНИЗАЦИИ	475
Мартин Николаев Харизанов ФИНАНСОВИ АСПЕКТИ НА РЕАЛИЗИРАНИТЕ ПРОГРАМИ ЗА РАЗВИТИЕ В СЕВЕРОЗАПАДНИЯ РАЙОН ЗА ПЛАНИРАНЕ	487
Мартин Яворов Бакърджиев УСТОЙЧИВОСТ И ПРЕДПРИЕМАЧЕСТВО В КОРПОРАТИВНОТО УПРАВЛЕНИЕ	503
Моника Любомирова Янакиева ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ПРЕД ФОРМИРАНЕТО И БЮДЖЕТИРАНЕТО НА ПУБЛИЧНИТЕ ПОЛИТИКИ В ОБЛАСТТА НА МЛАДЕЖТА	523
Наталия Стоянчева Стоянова ЗА НАПРЕДЪКА НА БЪЛГАРИЯ ПО ГЛОБАЛНИТЕ ЦЕЛИ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ	543
Никола Илчов Илчев ОПЕРАТИВНИ МОДЕЛИ ЗА ТЪРГОВИЯ НА ХРАНИТЕЛНИ СТОКИ И НАПИТКИ В ДИГИТАЛНА СРЕДА	555
Орлин Чавдаров Япраков АНАЛИЗ НА КОЛИЧЕСТВЕНИТЕ ИЗМЕРИТЕЛИ В БЪЛГАРСКИЯ БАНКОВ ПАЗАР	565

Рая Бисерова Драгоева ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА КОНСОЛИДАЦИОННИТЕ ПРОЦЕСИ ВЪРХУ ЕФЕКТИВНОСТТА НА БАНКОВАТА ДЕЙНОСТ	580
Румяна Цветанова Витнъова ПОСТИЖЕНИЯ И ПРАКТИКИ ПРИ ВЪВЕЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАНИЕ ПО ФИНАНСОВА ГРАМОТНОСТ В УЧИЛИЩАТА	598
Светлана Димитрова Аврионова ПОСТЪПЛЕНИЯТА ОТ ДАНЪЧНИ ПРИХОДИ В БЪЛГАРИЯ В КОНТЕКСТА НА ПАНДЕМИЯТА КОВИД-19	615
Силвия Петрова Петранова ТУРИЗМЪТ В БЪЛГАРИЯ И КРИЗАТА COVID-19	625
Слави Петров Джалъзов ТЕОРЕТИЧНИ И ПРИЛОЖНИ ИЗМЕРЕНИЯ НА ОНЛАЙН КОМУНИКАЦИИТЕ В ТУРИСТИЧЕСКИЯ БИЗНЕС	638
Снежана Веселинова Найденова СТРАТЕГИЧЕСКАТА РАМКА НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА СИСТЕМА – ПРОБЛЕМНИ ОБЛАСТИ И ВЪЗМОЖНИ ПОЗИТИВНИ ЕФЕКТИ ЗА ОСНОВНИТЕ УЧАСТНИЦИ	652
Станислав Чавдаров Младенов ВЪЗДЕЙСТВИЕ НА ПАНДЕМИЯТА ОТ COVID-19 ВЪРХУ СЕКТОРИТЕ В ИКОНОМИКАТА НА СТРАНАТА	669
Стефан Ангелов Пешов СЪЩНОСТ НА ДАНЪЧНИТЕ ИЗМАМИ ПРИ ТЪРГОВИЯТА С ГОРИВА И НЕФТОПРОДУКТИ	687
Теодор Людмилев Борисов РЕПУБЛИКАНСКАТА ПЪТНА ИНФРАСТРУКТУРА В БЪЛГАРИЯ – СПЕЦИФИКИ И РЕГИОНАЛНИ РАЗЛИЧИЯ.....	697

ГОДИШЕН
АЛМАНАХ
НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ НА ДОКТОРАНТИ
Студии и статии
Том XIV – 2021, книга 17

Даден за печат на 10.07.2023 г., излязъл от печат 14.07.2023 г.
Поръчка № 18830; формат 16/70/100; тираж 65

ISSN 1313-6542

Издателство и печат: Академично издателство „Ценов“
Свищов, ул. „Цанко Церковски“ 11А